

**„ANALELE BUCOVINEI”
ȘI VALORIFICAREA MOȘTENIRII CULTURALE
A ACADEMICIANULUI DIMITRIE ONCIUL
(1856–1923)***

VASILE I. SCHIPOR

„Analele Bucovinei”, periodic științific semestrial al Institutului „Bucovina”, apar în 1994 sub egida Editurii Academiei Române, se editează la Rădăuți și se tipăresc la București.

Ca document al epocii care l-a produs și al unei generații însuflețite de mari idei, articolul-program, semnat de academicianul Gheorghe Platon și publicat în cel dintâi număr, surprinde importanța proiectului patronat de Academia Română, din perspectiva integratoare a istoriei noastre naționale: „«Analele Bucovinei» [...], pe linia prestigioaselor publicații care au precedat-o, își propune să fie un instrument pentru împlinirea nobilelor obiective ale promovării și răspândirii culturii naționale; să reprezinte o alternativă românească autorizată în dialogul, demult deschis, privind istoria și cultura Bucovinei. Se va înscrie în acest dialog cu prestigiul instituției care o patronează și cu autoritatea numelor care vor semna în paginile sale.

Sanctuar al Moldovei, cuprinzând ctitoria descălecătorilor, mormântul marelui Ștefan, cetatea de scaun a Țării și ctitoriile vo[i]evodale care mărturisesc geniul creator al poporului, Bucovina poartă în ea sufletul românesc dintotdeauna. «Analele Bucovinei» se vor strădui să dea expresie acestui suflet, ridicând conștiințele noastre, ale tuturor, la nivelul unor mari idei¹.

Cu modificări în colegiul de redacție, îmbunătățiri de structură și un număr variabil de pagini, „Analele Bucovinei” se ocupă în cei aproape douăzeci de ani de

* Comunicare susținută în cadrul Simpozionului „Dimitrie Onciul, mare istoric român”, organizat la Straja, în 20 martie 2013, la împlinirea a 90 de ani de la moartea istoricului bucovinean, creatorul școlii critice în istoriografia română.

** Traducere de: Ștefănița-Mihaela Ungureanu.

¹ Conf. Acad. Gheorghe Platon, *Argument*, în „Analele Bucovinei”, Rădăuți-București, anul I, nr. 1, [ianuarie–iunie] 1994, p. 5–6. Republicat într-un volum retrospectiv, vezi „Analele Bucovinei”, anul IX, nr. 2 (19), [iulie–decembrie] 2002, p. 329–33.

Analele Bucovinei, **XX**, 2 (41), p. — , București, 2013

apariție neîntreruptă de problemele Bucovinei istorice sub toate aspectele: viață politică, literară, culturală și artistică, istorie, demografie, toponimie, onomastică, statistică, etnografie și folclor, științe naturale. Număr de număr, este rezervat un spațiu larg evocării personalităților bucovinene, cărților și revistelor din provincie, manifestărilor diverse ce au ca temă Bucovina, atât în țară cât și peste hotare. Prin structură, „Analele Bucovinei” abordează domeniile vizate prin proiectul *Enciclopedia generală a Bucovinei*, propus de Societatea pentru Cultura și Literatura Română în Bucovina, publicând, cu prioritate, lucrări cu caracter monografic, la nivelul exigențelor publicisticii științifice academice contemporane și fără a neglija orizontul de așteptare al utilizatorilor din Bucovina și/sau originari de aici, provincie privită programatic și consecvent în întregul ei istoric.

Prin caracterul enciclopedic și prin aria de cercetare, „Analele Bucovinei” ocupă un loc singular atât între publicațiile periodice ale Academiei Române cât și în rândul publicațiilor științifice din Bucovina și străine, ce apar astăzi.

De-a lungul celor 19 ani de apariție, în paginile periodicului „Analele Bucovinei”, alături de ctitori și maestri – academicieni și profesori universitari din țară, publică cercetători, profesori, învățători, preoți, muzeografi, arhiviști, din multe localități ale Bucovinei și din țară, de la Cernăuți și din Basarabia, din Occident. Unele dintre eboșele publicate, mai întâi, aici formează substanța unor studii și monografii ce se publică, după 1996, în colecția „Enciclopedia Bucovinei în studii și monografii”.

În peisajul publicisticii științifice din România, „Analele Bucovinei” reprezintă o apariție singulară, patronată de Academia Română, periodicul fiind prezent în circuitul național și internațional, unde se bucură de o primire bună: „Se poate remarca, în ansamblu, preocuparea echipei de la Rădăuți de a informa pe cei interesați asupra chestiunilor ce se pun azi cu privire la acea parte din Țara de Sus, care, după ocupația habsburgică, s-a numit Bucovina. De unde panșantul istoriografic al multor autori, chiar și atunci când vin din alte domenii. Unele texte sunt pregnant polemice, însă cu măsură, cu respect pentru preopinent și cu interes real pentru stabilirea adevărului”².

² Apariția periodicului „Analele Bucovinei” prilejuiește „o adevărată revelație” în viața culturală a provinciei, certificând „cu argumente științifice continuitatea spiritualității românești în Bucovina istorică”. Vezi Ilie Luceac, „Analele Bucovinei”, *Anul I, 1, 1994. Centrul de Studii „Bucovina”, Editura Academiei Române, București, 1994, 234 p.*, în „Glasul Bucovinei”, revistă trimestrială de istorie și cultură, Cernăuți – București, anul I, nr. 4, octombrie–decembrie 1994, p. 128–130. Fiecare din cele 40 de tomuri ale periodicului științific de la Rădăuți se bucură de-a lungul anilor de numeroase cronici de semnal ori de întâmpinare, atât în presa cotidiană din Bucovina cât și în periodice științifice și de cultură din țară, cronici care subliniază contribuția acestuia la „sporirea fondului documentar istoric referitor la Țara de Sus”. Vezi, printre altele, Vasile Precop, „Analele Bucovinei”, *An IV, 1 (7) și 2 (8), 1997*, în „Glasul Bucovinei”, Cernăuți – București, anul V, nr. 2 (18), aprilie–iunie 1998, p. 117–120; [Ștefan Hostiuc], „Analele Bucovinei”, *Anul VIII, Nr. 1, 2, 2001*, în „Mesager Bucovinean”, București, anul II, nr. 1 (5), ianuarie–martie, 2003, p. 8. Pentru „un bilanț de parcurs” al instituției, la împlinirea a zece ani de activitate, cu trimitere la volumul retrospectiv aniversar al periodicului științific al acesteia, vezi Alexandru Zub, „Analele Bucovinei”.

Prin oferta sa, „Analele Bucovinei” se adresează, în același timp, unui public mai larg, furnizându-i elemente (date, informații, modele de interpretare) necesare în construirea propriei strategii de cunoaștere, precum și repere în deprinderea științei de a înțelege prezentul și de a-și construi viitorul. Într-o perioadă anevoioasă, de schimbare a paradigmei culturale și de recesiune a resurselor, „Analele Bucovinei” oferă, prin fiecare din tomurile sale, o lecție modernă de patriotism și iubire, susținută printr-o tenacitate elegantă și o distinsă modestie.

Dintre opiniile despre periodicul „Analele Bucovinei”, exprimate de-a lungul celor douăzeci de ani de apariție neîntreruptă, reproducem un fragment din *Prefața*, semnată de acad. Ștefan Ștefănescu, la unul din volumele editate de noi: „Revista «Analele Bucovinei», deschisă contribuțiilor științifice autentice, a atras printre colaboratorii ei nume ilustre de oameni de cultură români și străini, ca și mulți tineri talentați.

Varietatea tematică – de la izvorul istoric inedit, la reflecția profundă asupra valorii istoriei, de la istoria străveche la istoria zilelor noastre, de la istoria locală la cea națională și universală – și permanenta preocupare de întinerire a cercului de autori de valoare fac ca revista să fie un veritabil barometru pentru natura și nivelul preocupărilor în istoriografia națională și universală de azi”³.

De-a lungul celor două decenii de apariție neîntreruptă, „Analele Bucovinei” publică mai multe studii și articole de referință închinat academicianului bucovinean Dimitrie Onciul, toate sub semnătura unor nume de prestigiu. În tomul I, nr. 1, [ianuarie–iunie] 1994, sub semnătura academicianului Gheorghe Platon, „Analele Bucovinei” publică studiul *Dimitrie Onciul (1856–1923). O personalitate exemplară a spiritualității românești*, p. 39–50. Convingerea istoricului ieșean, exprimată aici, este că „nimeni, poate, mai mult decât Dimitrie Onciul nu reprezintă atât de fidel epoca pe care a traversat-o, în cuprinsul căreia activitatea sa creatoare se înscrie, esențializând-o. Pentru cel interesat să înțeleagă articulațiile pe care s-a sprijinit și care au pus în mișcare mecanismul complicat al societății noastre românești, el este – prin natura contribuțiilor sale – un element de obligatorie referință”⁴.

În tomul IV, nr. 1 (7), [ianuarie–iunie] 1997 al „Analelor Bucovinei”, academicianul Radu Grigorovici publică studiul *Dimitrie Onciul și determinismul istoric*, comunicare prezentată la Simpozionul „Dimitrie Onciul, istoric și arhivar”, organizat la Universitatea „Ștefan cel Mare” din Suceava, la 23 martie 1993, cu

IX, 2002, 2, p. 313–619, în „Anuarul Institutului de Istorie «A. D. Xenopol»”, XLII, Iași, Editura Academiei Române, 2005, p. 799–800. Sub titlul *Studii bucovinene – un bilanș de parcurs*, textul semnat de acad. Alexandru Zub apare, ca editorial, în „Dacia literară”, serie nouă, Iași, anul XVI, nr. 6 (63), noiembrie–decembrie 2005, p. 3–4.

³ D. Vatamaniuc, *Bucovina între Occident și Orient. Studii și documente*, București, Editura Academiei Române, Colecția „Enciclopedia Bucovinei în studii și monografii” (20), 2006, p. 7–8.

⁴ Acad. Gheorghe Platon, *Dimitrie Onciul (1856–1923). O personalitate exemplară a spiritualității românești*, în „Analele Bucovinei”, Rădăuți-București, anul I, nr. 1, [ianuarie–iunie] 1994, p. 39.

ocazia împlinirii a 70 de ani de la moartea istoricului⁵. Concluzia fizicianului bucovinean, sedus, după evenimentele din 1989, de istorie și destinul Bucovinei și al bucovinenilor astăzi în lume, nu trebuie uitată, ci amintită mereu în clipele noastre de popas: „Aș vrea să cred că spiritul olimpic, dar neliniștit al lui Dimitrie Onciul, pe care-l evocăm aici cu admirația cuvenită, se găsește printre noi, aude ce vorbim și află, dacă n-o și știe, despre înfrângerea suferită de principiul determinismului istoric, care i-a cauzat atâta frământare. Sunt convins că știrea i-ar face plăcere, căci îi va permite să vadă în ezitățile sale încercări de evadare din cătușele unei constrângeri la care-l obliga spiritul său matematic, riguros, dar care erau generate doar de «slăbiciunea minții omenești» – ca să folosim cuvintele lui Laplace – și care s-au dovedit nejustificate abia în zilele noastre.

Această descătușare de determinismul istoric, motivată recent și prin teoria haosului determinist, permite istoricilor să se alăture fără rezerve concepției lui Dimitrie Onciul despre rolul istoriei, așa cum a formulat-o în 1906: istoria are menirea să descopere adevărul despre trecut, dar nu «adevărul absolut», ci «adevărul pentru scop», căci «a îndrepta viitorul este problema din urmă și tot rostul istoriei»⁶.

Tomul IV, nr. 1 (7), [ianuarie–iunie] 1997 al „Analelor Bucovinei” publică articolul *Preocupări ortografice la Dimitrie Onciul*, semnat de prof. univ. dr. Ilie Dan⁷. „Ceea ce a scăpat, din motive lesne de înțeles, istoricilor, dar, pe de altă parte, și lingviștilor (ceea ce este mai greu de acceptat) – scrie profesorul Ilie Dan, originar și el din Bucovina – reprezintă o contribuție notabilă a lui Dimitrie Onciul în domeniul stabilirii regulilor ortografice pentru limba română. Preocupările sale pe această linie ne dovedesc că învățatul din Straja Bucovinei continuă, în primul rând, principiile lui Titu Maiorescu și ale «Convorbirilor literare» [...]. Prin lucrarea sa, Onciul realizează, indubitabil, o legătură necesară și explicabilă între principiile lui Lambrior și Maiorescu, pe de o parte, și Ioan Bogdan și Sextil Pușcariu, pe de altă parte, autori care aveau în vedere o problemă controversată între intelectualii români, de la pașoptiști și până la actuala Academie Română: ortografia limbii române»⁸.

Prezentând lucrarea lui Dimitrie Onciul *Îndreptariu pentru ortografia română (Regule și vocabulariu ortografic)*, tipărită la Viena, în 1893, profesorul Ilie Dan subliniază „contribuția notabilă” și „momentul de referință în istoria ortografiei din România”, pe care îl reprezintă aceasta, înainte de reformele academice din 1904, 1932 și, parțial, din 1953, „o etapă deosebit de importantă”. Acest *Îndreptar ortografic* „a constituit vreme de decenii (mai ales până la unirea

⁵ Acad. Radu Grigorovici, *Dimitrie Onciul și determinismul istoric*, în „Analele Bucovinei”, anul IV, nr. 1 (7), [ianuarie–iunie] 1997, p. 73–80.

⁶ *Ibidem*, p. 80.

⁷ Ilie Dan, *Preocupări ortografice la Dimitrie Onciul*, în „Analele Bucovinei”, anul IV, nr. 1 (7), [ianuarie–iunie] 1997, p. 47–53.

⁸ *Ibidem*, p. 47.

Bucovinei cu România) un important instrument de lucru, un ghid necesar și de autoritate pentru folosirea în scris a limbii române în școlile din Bucovina”⁹. „Alături de lucrările cunoscute referitoare la istoria națională – încheie profesorul Ilie Dan expunerea din articolul său –, *Îndreptarul ortografic* dă dimensiune și relief preocupărilor științifice și culturale ale savantului Dimitrie Onciul, a cărui viață și activitate au fost dominate de un ideal luminos: unitatea și propășirea națională”¹⁰.

Tomul XIV, nr. 1 (28), [ianuarie–iunie] 2007 al „Analelor Bucovinei” publică studiul *Dimitrie Onciul (1856–1923). Son rôle dans le développement de l'historiographie critique, objective et érudite*, semnat de academicianul Ștefan Ștefănescu¹¹, studiu care este și editorialul numărului. În acest studiu, istoricul bucureștean evidențiază preocupările de teorie și metodologie a istoriei, un aspect al activității istoricului bucovinean mai puțin pus în valoare până acum. Pentru Dimitrie Onciul, istoria nu este numai povestea istoricului. Ea reprezintă și felul în care acesta procedează pentru a-și stabili povestea, demersul întreprins, metoda adoptată. Rezultatele demersului și metoda folosită sunt cele două elemente inseparabile ale acestei științe a interpretării care este istoria. La noi, deprinderile metodologice au lipsit în învățarea istoriei și tocmai ele sunt cele care asigură rezistența la eforturile de propagandă, de domesticire a spiritului, de alienare ideologică, de îndoctrinare. Odată însușită de către student, metoda istorică îl obișnuiește pe acesta să-și pună întrebări asupra trecutului, să adune și să interpreteze faptele, să-și prezinte propriile concluzii despre acestea.

Academicianul Ștefan Ștefănescu subliniază faptul că profesorul Dimitrie Onciul i-a învățat pe studenții săi să se bazeze pe documente și să nu abdice niciodată de la principiul verificării informațiilor. Istoricul bucovinean are, totodată, meritul de a fi stabilit și un sistem filosofic al periodizării istoriei, plecând de la teoria generațiilor a profesorului vienez Ottokar Lorenz, nutrind convingerea că istoria românilor este un exemplu clasic al acestei teorii. Tot de aici, mai reținem că unul dintre meritele lui Dimitrie Onciul, recunoscut în epocă, dar și de posteritate, este cel de creator al unei serioase școli românești de istorie, în cadrele căreia a făcut cunoscut, într-o manieră critică, progresul înregistrat în acest domeniu în marile centre științifice europene. La „Școala Onciul” – afirmă acad. Ștefan Ștefănescu –, renumită prin studiul minuțios și controlul sever al autenticității surselor istorice, prin critica adusă tradițiilor romantice de a scrie istoria, s-au format câțiva eminente reprezentanți ai istoriografiei noastre naționale, între care Vasile Pârvan și Constantin Giurescu.

⁹ *Ibidem*, p. 53

¹⁰ *Ibidem*.

¹¹ Acad. Ștefan Ștefănescu, *Dimitrie Onciul (1856–1923). Son rôle dans le développement de l'historiographie critique, objective et érudite*, în „Analele Bucovinei”, anul XIV, nr. 1 (28), [ianuarie–iunie] 2007, p. 7–13.

Tot în tomul XIV, nr. 1 (28), [ianuarie–iunie] 2007 al „Analelor Bucovinei”, D. Vatamaniuc, membru de onoare al Academiei Române, redactorul-șef al periodicului, semnează, în cadrul secțiunii *Evocări*, studiul *Dimitrie Onciul, istoric al Bucovinei și al Transilvaniei și lexicograf*¹².

În prima parte a studiului, într-un context mai larg, autorul prezintă studiile lui Dimitrie Onciul despre Bucovina și Transilvania și rolul important al acestora în învățământul din epocă. Epoca din istoria noastră care stă în atenția lui Dimitrie Onciul este aceea pentru care avem puține documente. Aici istoricul bucovinean analizează documentele existente în spirit critic și elucidează pe baza acestora câteva probleme de cea mai mare însemnătate, înscriindu-se prin contribuții competente și complete în cercetarea izvoarelor istorice privitoare la teritoriul ce avea să fie numit Bucovina de până la întemeierea statală a Moldovei, precum și la istoria Țării Românești de până la întemeierea statală. D. Vatamaniuc evidențiază preocupările istoricului bucovinean privind istoria românilor din Transilvania, colaborarea acestuia la periodicul „Rumänische Revue”, editat de Corneliu Diaconovici și tipărit la Budapesta (1885) și ulterior la Reșița, Viena, Sibiu și Timișoara, până în 1894, precum și la *Enciclopedia română*, tipărită la Sibiu în perioada 1898–1904, pentru care trimite 46 de articole (vol. I – 9; vol. II – 18; vol. III – 19).

În partea a doua a studiului, D. Vatamaniuc face referiri consistente la *Îndreptariu pentru ortografia română*, tipărit de D. Onciul la Viena, în 1893, „un îndrumător în scrierea limbii române, cu aplicare practică în școlile din Bucovina”, omis până acum în lucrările noastre de referință întocmite de lingviști. Concluzia cercetătorului contemporan este că „lucrarea depășea statutul de manual pentru învățământul primar din Bucovina și reprezenta un îndrumător mai mult decât util pentru cei care se îndeletniceau cu scrisul în limba română”. Să mai precizăm, tot aici, că studiul *Dimitrie Onciul, istoric al Bucovinei și al Transilvaniei și lexicograf*, semnat de D. Vatamaniuc, este reprodus în tomul retrospectiv al „Analelor Bucovinei” din 2012, în cadrul secțiunii *Editoriale (2003–2012)*, adevărat instrument de lucru necesar în viitoarele cercetări privind Bucovina¹³.

Tomul XVIII, nr. 2 (37), [iulie–decembrie] 2011, al „Analelor Bucovinei” publică studiul *Dimitrie Onciul și junimea Bucovinei de altădată*, semnat de Ilie Luceac, voce reprezentativă a intelectualității românești de astăzi din regiunea Cernăuți¹⁴.

Ilie Luceac precizează, încă de la început, că pentru istoricul bucovinean Dimitrie Onciul orașul Cernăuți are o importanță deosebită: „Acest oraș i-a legănat tinerețile, aici și-a făcut în parte studiile, aici și-a început cariera didactică și

¹² D. Vatamaniuc, *Dimitrie Onciul, istoric al Bucovinei și al Transilvaniei și lexicograf*, ibidem, p. 15–28.

¹³ Confer „Analele Bucovinei”, anul XIX, nr. 2 (39), [iulie–decembrie] 2012, p. 419–425.

¹⁴ Ilie Luceac, *Dimitrie Onciul și junimea Bucovinei de altădată*, în „Analele Bucovinei”, anul XVIII, nr. 2 (37), [iulie–decembrie] 2011, p. 379–387.

științifică, în sfârșit, tot aici a preferat să fie adus când va închide ochii, pentru ca să-și doarmă somnul de veci în pământul Bucovinei, care l-a născut și l-a dăruit cu atâta generozitate culturii românești”¹⁵. Studiul la care ne referim reprezintă – potrivit autorului – „o încercare de a evoca – în baza unor scrisori primite sau emise de Dimitre Onciul, unele dintre ele nepublicate [până acum] – câteva din calitățile morale și civice ale omului și savantului Dimitrie Onciul. Aceste aprecieri intenționează să scoată în evidență verticalitatea și demnitatea caracterului de care a dat dovadă istoricul, uneori în cele mai dificile situații ale vieții și activității sale didactice sau științifice”, urmărind să ilustreze, totodată, „câteva momente din viața istoricului, care demonstrează elocvent atitudinea lui față de generațiile tinere ale Bucovinei, de unde a pornit și el în lumea științei și culturii românești”¹⁶. Și concluzia profesorului cernăuțean merită să fie reținută, mai cu seamă în momente solemne, sărbătorești din viața noastră publică, precizare îndreptățită, din păcate, pretutindeni în România de astăzi, nu doar la Cernăuți: „Omagiul pe care îl aducem aici lui Dimitre Onciul este doar o încercare de a ține trează conștiința noastră în fața adevăratelor valori științifice și culturale românești”¹⁷.

Tomul XX, nr. 2 (41), [iulie–decembrie] 2013, aflat în curs de apariție, publică, la secțiunea *Editorial*, articolul „Analele Bucovinei” și valorificarea moștenirii culturale a academicianului Dimitrie Onciul (1856–1923), semnat de secretarul său de redacție, Vasile I. Schipor, cercetător care valorifică aici textul comunicării susținute în cadrul Simpozionului „Dimitrie Onciul, mare istoric român”, organizat la Straja, în 20 martie 2013, la împlinirea a 90 de ani de la moartea istoricului bucovinean.

„Analele Bucovinei” publică, totodată, și alte materiale (recenzii, cronici) referitoare la valorificarea moștenirii culturale a academicianului Dimitrie Onciul și cinstirea memoriei acestuia astăzi. Astfel, în tomul I, nr. 1, [ianuarie–iunie] 1994, sub semnătura lui Marian Olaru, se publică o recenzie a lucrării tipărite la Chișinău, în 1992, reunind studiile *Din istoria Bucovinei și Istoria Bucovinei înainte de unirea cu Austria*¹⁸.

Tomul I, nr. 2, [iulie–decembrie] 1994, publică o cronică, *Seminarul de metodologia istoriei „Dimitrie Onciul”*¹⁹, semnată de acad. Ștefan Ștefănescu. Cronică se referă la Seminarul de metodologia istoriei „Dimitrie Onciul”, înființat în memoria academicianului bucovinean în cadrul Catedrei de istoria românilor a Facultății de Istorie de la Universitatea București, cu prilejul comemorării a 70 de ani de la moartea „ilustrului savant”. Prezentând programul seminarului, care își propune „să urmărească direcțiile înnoitoare în metodologia cercetării istorice,

¹⁵ *Ibidem*, p. 379.

¹⁶ *Ibidem*, p. 379–380.

¹⁷ *Ibidem*, p. 387.

¹⁸ Marian Olaru: Dimitrie Onciul, *Din istoria Bucovinei*, Chișinău, [Editura] Universitas, 1992, 102 p., *ibidem*, p. 221–222.

¹⁹ *Ibidem*, anul I, nr. 2, [iulie–decembrie] 1994, p. 532–533.

pentru a promova o viziune globală asupra istoriei și pentru a dezvolta studiile de teorie și epistemologie a istoriei”, academicianul Ștefan Ștefănescu se referă, în finalul cronicii sale, la câteva obiective prioritare, care ar trebui să anime – în opinia noastră – și „localismul creator” al provinciei, preocupate febril de studiul istoriei naționale: „Planul de perspectivă a Seminarului «D. Onciul» prevede lărgirea cercului de competențe științifice, creșterea autorității interpretării critice a surselor documentare, în vederea înfăptuirii actului de reconstituire a realității istorice, de reliefare a adevărului. «Numai din adevăr – ținea să sublinieze D. Onciul – naște adevărata iubire de neam și de țară»²⁰.

Tomul II, nr. 1 (3), [ianuarie–iunie] 1995, al „Analelor Bucovinei” publică o cronică, *Un monument lui Dimitrie Onciul*, semnată, de asemenea, de acad. Ștefan Ștefănescu²¹. Consemnând dezvelirea bustului lui D. Onciul, în ziua de 19 octombrie 1994, monument de for amplasat între două „monumentale edificii”, Direcția Generală a Arhivelor Statului și Ministerul Justiției, operă a sculptorului R. Onofrei, vernisajul Expoziției „Oameni de seamă ai Arhivelor” și Simpozionul „Arhivele de ieri și de astăzi”, academicianul Ștefan Ștefănescu se referă în comunicarea sa, susținută în cadrul simpozionului, la contribuția istoricului bucovinean la „salvarea materialului arhivistic existent în depozitele Arhivelor Statului, amenințat cu distrugerea totală într-un local dărăpănat”, la activitatea sa de „ordonare și organizare a evidenței materialelor arhivistice din depozitele Arhivelor Statului” și la preocuparea pentru „formarea de specialiști în arhivistică”. Din alocuțiunea istoricului Ștefan Ștefănescu, rostită la acest eveniment, noi reținem în mod deosebit, pentru actualitate, o frază din omagiul adus de istoricul bucovinean D. Onciul memoriei lui Mihail Kogălniceanu în sesiunea Academiei Române, ținută la Iași, în perioada 14–27 octombrie 1918: „Popoarele care nu știu să prețuiască și să onoreze pe oamenii lor mari nu merită să-i aibă. Poporul românesc a știut și va ști să dea dovadă că i-a meritat și-i merită”²².

În tomul XIV, nr. 1 (28), [ianuarie–iunie] 2007 al „Analelor Bucovinei”, profesorul Petru Bărbuță, un apropiat al Institutului „Bucovina” al Academiei Române și colaborator al periodicului științific al acestuia, publică o cronică amplă, *Omagierea istoricului Dimitrie Onciul la Straja*²³. Articolul, bogat în date și informații, valorifică totodată integral un document valoros, scrisoarea Secției de Științe Istorice și Arheologie a Academiei Române, adresată locuitorilor satului Straja, la împlinirea a 150 de ani de la nașterea istoricului bucovinean Dimitrie Onciul, prezentând o deosebită importanță pentru istoria locală. „Și manifestarea omagială din Bucovina – conchide profesorul Petru Bărbuță – ilustrează prețuirea de care se bucură personalitatea istoricului Dimitrie Onciul în rândul comunității

²⁰ *Ibidem*, p. 533.

²¹ *Ibidem*, anul II, nr. 1 (3), [ianuarie–iunie] 1995, p. 218–219.

²² *Ibidem*, p. 219.

²³ Petru Bărbuță, *Omagierea istoricului Dimitrie Onciul la Straja*, în „Analele Bucovinei”, anul XIV, nr. 1 (28), [ianuarie–iunie] 2007, p. 383–386.

locale de astăzi, în care trăiesc urmașii mândrilor străjeri ai lui Ștefan cel Mare de lângă Putna voievodală”²⁴.

În tomul XX, nr. 2 (41), [iulie–decembrie] 2013, periodicul „Analele Bucovinei” tipărește, în cadrul secțiunii *Cronică*, materialul *Comemorarea a 90 de ani de la trecerea în eternitate a istoricului Dimitrie Onciul la Straja*, semnat, de asemenea, de profesorul Petru Bărbuță, care prezintă pe larg manifestarea organizată la Straja, în ziua de 20 martie 2013, cu ocazia împlinirii a nouă decenii de la moartea academicianului bucovinean, prezentând-o, de data aceasta, într-un context mai larg.

În orientarea programatică a Institutului „Bucovina” se înscrie, totodată, editarea și publicarea volumului Dimitrie Onciul, *Scrieri istorice despre Bucovina și Transilvania și studii lexicografice*, Cuvânt-înainte de academician Radu Grigorovici, Ediție, studiu introductiv, note și comentarii de D. Vatamaniuc, m. o. al Academiei Române, București, Editura Academiei Române, 2010, 280 p. Lucrarea apare în Colecția „Enciclopedia Bucovinei în studii și monografii”, colecție fondată în 1996, în cadrul căreia este imprimată sub numărul de ordine 24.

Până la apariția lucrării noastre, opera istoricului Dimitrie Onciul cunoaște trei ediții, toate realizate și tipărite postum: – Dimitrie Onciul, *Opere complete. Tomul I. Originile Principatelor Române*, Ediție critică adnotată de A[urelian]. Sacerdoțeanu, Cu 16 planșe afară din text, București, Fundația Regală pentru Literatură și Artă, 1946, 422 p.; – Dimitrie Onciul, *Scrieri istorice*, I–II, Ediție critică îngrijită de Aurelian Sacerdoțeanu, București, Editura Științifică, 1968, vol. I, 719 p., vol. II 560 p.; – Dimitrie Onciul (1856–1923), *Scrieri alese*, Ediție îngrijită de acad. Ștefan Ștefănescu, dr. Dorina N. Rusu, dr. Bogdan-Alexandru Halic, Cu un *Cuvânt-înainte* de acad. Eugen Simion, președintele Academiei Române, București, Editura Academiei Române, Colecția „Cărți de căpătâi”, 2006, 835 p.

O ediție a scrierilor lui Dimitrie Onciul, rămasă în afara celor amintite mai sus, tipărește Facultatea de Arhivistică din București: – Dimitrie Onciul, *Miscelaneu (Studii, cuvântări, prelegeri)*, Cuvânt-înainte de Ioan Scurtu, Ediție îngrijită de Constantin Burac, București, [Editura] Renaissance, 2006, 303 p.

Ediția de la Rădăuți preia studiile lui Dimitrie Onciul despre Bucovina și Transilvania din edițiile amintite mai sus și reproduce în facsimil textele privind preocupările filologice ale istoricului bucovinean. Iată sumarul acesteia: *Cuvânt-înainte*, p. 7–14; *Dimitrie Onciul, istoric al Bucovinei și Transilvaniei și lexicograf*, p. 15–28; *Notă asupra ediției*, p. 29–34; I. *Din istoria Bucovinei*, p. 35–108 (I.1. *Din istoria Bucovinei*, p. 37–57; I.2. *Istoria Bucovinei înainte de unirea cu Austria*, p. 58–98; I. 3. *Acte privitoare la instalarea Episcopului Dosoftei în Cernăuți la 30 ianuarie/10 februarie 1782. Facsimile*, p. 99–108); II. *Din istoria Transilvaniei*, p. 109–164 (II. 1. *Din istoria românilor din Maramureș*, p. 111–120;

²⁴ *Ibidem*, p. 386.

II. 2. *Populația Ungariei și Ardealului în 1720–21*, p. 121–127; II. 3. *Din „Enciclopedia Română”*, p. 128–164); III. *Din lexicografie*, p. 165–248 (III. 1. *Îndreptariu pentru ortografia română în usul școalelor din Bucovina. Facsimile*, p. 167–170; III. 2. *Îndreptariu pentru ortografia română. Regule și vocabulariu ortografic. Facsimile*, p. 171–198; III. 3. *Vocabulariu ortografic. Facsimile*, p. 199–247); IV. *Note și comentarii*, p. 249–267 (IV. 1. *Din istoria Bucovinei*, p. 251–258; IV. 2. *Din istoria Transilvaniei*, p. 259–262; IV. 3. *Din lexicografie*, p. 263–267). Un *Indice de nume*, p. 269–276, alcătuit de Rodica Iațencu, încheie lucrarea, facilitând utilizatorilor accesul la informație.

O mențiune aparte facem pentru *Îndreptarul ortografic* al lui Dimitrie Onciul, „extrem de meticolos și realizat din punct de vedere metodologic”, cum observă Ioan Scurtu, în care, la sfârșit, sunt înregistrate, într-un „vocabular ortografic”, circa 6 500 de cuvinte, multe dintre acestea fiind interesante și prezentând importanță pentru cercetarea științifică sub aspect fonetic, lexical și gramatical.

Ediția de la Rădăuți a scrierilor istoricului bucovinean nu respectă scrierea prenumelui cu forma Dimitre, așa cum o fac edițiile de la București, din 1946, 1968 și 2006, ci forma din actul de naștere²⁵.

În același context generos, valorificarea moștenirii culturale, mai menționăm aici câteva contribuții complementare, pe care periodicul „Analele Bucovinei” le publică în paginile sale de-a lungul celor două decenii de neîntreruptă apariție.

Tomul I, nr. 2, [iulie–decembrie] 1994 publică studiul *Observații lingvistice asupra toponimiei comunei Straja*, semnat de profesorul Vasile Hasna, fiu al satului Straja, care valorifică aici lucrarea sa de licență, o încercare de studiere exhaustivă a microtoponimiei locale (p. 423–450).

Tomul IX, nr. 1 (18), [ianuarie–iunie] 2002, publică studiul *Dimitrie Dan, personalitate a culturii bucovinene*, întocmit de Elena Cristuș, în care îl evocă pe preotul Dimitrie Dan, stabilit la Straja, în 1896, pasionat cercetător al istoriei și

²⁵ După cum știm, condicile de stare civilă pentru născuți, cununați și morți se introduc în Bucovina prin *Patentul împărătesc*, din 20 februarie 1784, începând cu data de 1 mai 1784. *Condica născuților pe 1856 a Parohiei Straja*, aflată la Serviciul Județean Suceava al Arhivelor Naționale (S.J.S.A.N.), consemnează nașterea pruncului Dimitrie în ziua de 26 octombrie, stil vechi, când Biserica Ortodoxă îl prăznuiește pe Sfântul Mare Mucenic Dimitrie, Izvorătorul de Mir. Tatăl său este Dimitrie Onciul, preot, iar mama, Sinclitichia, fata preotului Andrei Lipețchi din Straja. Nașul său de botez este preotul George Hacman din Crasna. Nașterea pruncului este înregistrată de către preotul paroh Dimitrie Onciul. Așadar, explicația numelui de botez o găsim în sărbătoarea zilei de naștere din calendarul creștin ortodox, criteriu care primează și în societatea tradițională din Bucovina vremii. În onomastica românească din Bucovina de dinainte de 1918, întâlnim mai multe forme pentru acest nume de botez: Dimitrie (numele cel mai răspândit aici și astăzi), Demitrie, Demetriu, Demetrius, Demeter, ultimele dintre acestea fiind întâlnite în familiile de intelectuali. Tot aici, ar mai trebui să notăm faptul că pregătirea pentru tipar a ediției de la Rădăuți aparține cercetătorului Vasile I. Schipor, secretarul științific al Institutului „Bucovina” din Rădăuți, lucru pe care, în mod inexplicabil, caseta tipografică îl omite. Precizarea pe care o face D. Vatamaniuc la pagina 34, în *Nota asupra ediției*, este lămuritoare în această privință.

culturii populare din Bucovina, membru al Societății pentru Cultura și Literatura Română din Bucovina (din 1870), membru corespondent al Academiei Române (din 23 martie 1904). Studiul este o evocare a istoricului și folcloristului bucovinean la împlinirea a 75 de ani de la trecerea sa către Domnul (p. 7–11).

Tomul XVI, nr. 2 (33), [iulie–decembrie] 2009, sub semnătura lui Ovidiu Bătă, publică recenzia asupra monografiei localității Straja, tipărită la București de profesorul Vasile Pasailă (p. 645–647).

Valorificarea moștenirii culturale a academicianului bucovinean Dimitrie Onciul, fost vicepreședinte (25 mai 1913–28 mai 1916), președinte (12 iunie 1920–20 martie 1923) al Academiei Române, președinte al Secțiunii Istorice a Academiei Române (1911–1914; 1919–1922), se înscrie în cadrul orientării programatice a periodicului „Analele Bucovinei”, privind valorificarea și valorizarea valorilor exponențiale ale patrimoniului nostru național.

**„ANALELE BUCOVINEI”
ȘI VALORIFICAREA MOȘTENIRII CULTURALE
A ACADEMICIANULUI DIMITRIE ONCIUL
(1856–1923)***

VASILE I. SCHIPOR

**Die Zeitschrift „Analele Bucovinei“ und die Verwertung
des kulturellen Erbes des Akademikers Dimitrie Onciul (1856–1923)**

*(Zusammenfassung)***

Der vorliegende Leitartikel präsentiert zuerst den historischen Kontext, in dem das Radautzer Periodikum als Ausdruck der Ideale einer von grossen schöpferischen Ideen belebten Generation am Anfang der 90er Jahre erschienen ist. Weiter wird das Format und die hauptsächlichlichen Tätigkeitsbereiche des Periodikums dargestellt, die durch den Programmartikel 1994 bestimmt wurden, dann wird es über die Mitarbeiter, die Verbreitung und die Rezeption der Zeitschrift im kulturellen Leben der Provinz und in der wissenschaftlichen Gemeinschaft des In- und Auslands berichtet. Weiter bezieht sich der Artikel auf das Interesse unseres akademischen Periodikums an dem kulturellen Erbe des Bukowiner Historikers Dimitrie Onciul, im Rahmen der Beschäftigungen des „Bukowina“-Instituts der Rumänischen Akademie für die Verwertung des Kulturguts der ehemaligen Bukowina. In dem Sinne werden die Studien und Artikel über das Werk Dimitrie Onciuls – Gründer der kritischen Schule in der rumänischen Historiographie – präsentiert, die im Laufe der 20 Jahre ununterbrochener Erscheinung des Periodikums in dessen Seiten veröffentlicht wurden. Einige von diesen Beiträgen wurden von wichtigen Persönlichkeiten des wissenschaftlichen Lebens Rumäniens unterschrieben: Akad. Gheorghe Platon, Akad. Radu Grigorovici, Akad. Ștefănescu, Dimitrie Vatamaniuc, Ehrenmitglied der Rumänischen Akademie.

Schlüsselwörter und -ausdrücke: Programmartikel, Tätigkeitsbereiche, Verwertung des Kulturguts der ehemaligen Bukowina, interkulturelles Dialog, Erwartungshorizont der gegenwärtigen Benutzer, Respekt für Werten, Vorrang der historischen Wahrheit, Kenntnisstrategie, Kulturparadigma der Epoche, Methodologie der Geschichtsforschung, Weltauffassung zur Geschichte, authentische wissenschaftliche Beiträge, lokale schöpferische Kraft.